

Gyvenimo tikslas – tarnystė lietuvių muzikinei kultūrai

DANUTĖ PETRAUSKAITĖ

Klaipėdos universitetas

ANOTACIJA. Straipsnyje apžvelgiama įvairiapusė Juozo Žilevičiaus muzikinė veikla Lietuvoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose, pabrėžiamas jo vaidmuo dedant lietuviško muzikinio gyvenimo pamatus, ugdant tautinį tapatumą ir ypač didelį dėmesį skiriant etninei kultūrai.

RAKTAŽODŽIAI: Juozas Žilevičius, lietuvių muzikinė kultūra, koncertas, choras, liaudies daina, mokytojas.

ĮVADAS

Vargonininkas, dirigentas, pedagogas, kompozitorius ir muzikologas Juozas Žilevičius (1891–1985), bajorų palikuonis, gimęs Plungės valsčiuje, savo muzikinį kelią pradėjo Žemaitijos bažnyčiose. Pirmojo pasaulinio karo metais pasitraukęs į Sankt Peterburgą, šiame mieste išgyveno Spalio revoliuciją ir santvarkų virsmą. Tačiau ir tais sunkiais metais stengėsi pasiimti visa, kas geriausia, – konservatorijoje studijavo pas žymius carinės Rusijos muzikus, lankė bolševikų įsteigtus kursus muzikos mokytojams. Jis ypač didžiavosi įgytu laisvojo menininko diplomu, nes 1919 m. baigė ne tik vargonų, bet ir kompozicijos klasę, be to,

Juozas Žilevičius (apie 1970 m.)

.....
Straipsnyje spausdinamos nuotraukos saugomos Lituianistikos tyrimo ir studijų centro (Čikaga) J. Žilevičiaus–J. Kreivėno lietuviškos muzikos archyve.

tapo pirmuoju lietuvių muziku, turinčiu minimalų pedagoginį išsilavinimą. Po vienu darbo metų Vitebsko muzikos mokykloje, kur užsitarnavo profesoriaus vardą, grįžo į Lietuvą ir jai paskyrė nenuilstamus aštuonerius savo veiklos metus: 1920–1922 m. steigė Operos teatrą, 1922–1924 m. dirbo Švietimo ministerijoje Meno skyriaus viršinininku, o Stasiui Šimkui pakvietus į Klaipėdą, 1924–1928 m. darbavosi jo įsteigtoje konservatorijoje. Profesoriaus vardas oficialiai Lietuvoje Žilevičiui nebuvo pripažintas, tačiau po kelerių intensyvios veiklos metų tėvynėje jis pelnė tautiečių pagarbą ir iki gyvenimo pabaigos buvo vadinamas profesoriumi. Tuo metu jis buvo vienas žinomiausių Lietuvoje muzikų, nes reiškėsi įvairiose srityse. Įsitraukęs į lietuvių meno kūrėjų draugijos veiklą, daug energijos atidavė steigiant Operos teatrą ir muzikos muziejų-archyvą, organizuojant koncertinį Kauno gyvenimą, inicijuojant dainų šventes, klojant muzikos pedagogikos ir muzikologijos pagrindus, puoselėjant etninę kultūrą, leidžiant periodinę spaudą, savo kūriniais plečiant dar skurdų atlikėjų repertuarą. Juozo Kreivėno žodžiais tariant, „kai reikdavo ką nors iš nieko pradėti, J. Žilevičius ateidavo į talką“ (Pakštaitė 1981: 4). Klaipėdoje jis tapo dešiniąja S. Šimkaus ranka, vienus metus net ėjo konservatorijos direktoriaus pareigas. Bet nesusiklosčius juodviejų santykiams ir neradęs tinkamo darbo Lietuvoje, 1929 m. Žilevičius nutarė emigruoti į Jungtines Amerikos Valstijas. Per tris dešimtmečius jis darbavosi vargonininku Naujajame Džersyje, Elizabeto Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje, 1961–1979 m. glaudėsi tėvų jėzuitų pastogėje Čikagoje, o paskutinius gyvenimo metus praleido senelių prieglaudoje Baltimorėje, čia jis ir mirė.

Išsivijoje prabėgo didžioji Žilevičiaus gyvenimo dalis. Tenai jis tęsė pradėtus darbus, rūpindamasis tautiečių muzikiniu ugdymu ir lietuvybės puoselėjimu. Todėl suprantama, kodėl šiandien jis Amerikoje labiau žinomas nei Lietuvoje. Nors tarpukario metais prezidentas Antanas Smetona jį apdovanojo III laipsnio Gedimino ordinu, tačiau nei tada, nei vėliau Lietuvos muzikos istorijoje jo darbų įvertinimui nebuvo rasta tinkamos vietos. Sovietiniais metais Juozo Žilevičiaus vardas buvo minimas tik prabėgomis. Tiesa, 1977 m. muzikologė Zita Kelmickaitė savo diplominiame darbe ryžosi aptarti Žilevičiaus gyvenimą ir kūrybą, tačiau tuo metu apie daug ką buvo priversta nutylėti, ne visais mokslo šaltiniais galėjo pasinaudoti. Iki šiol kai kurie tarpukario Lietuvos kultūros istorijos tyrinėtojai apie Žilevičiaus veiklą nė neužsimena (Butkuvienė 1997). Mažai dėmesio jam skirta ir naujausioje *Lietuvos muzikos istorijoje* (Ambrazas 2009). Todėl šio straipsnio autorė, apsilankiusi įvairiuose Lietuvos bei JAV archyvuose, nutarė apibendrinti anksčiau atliktus savo tyrimus ir glaustai įvardyti svarbiausius Žilevičiaus nuopelnus lietuvių muzikinei kultūrai.

KONCERTINIO GYVENIMO ORGANIZATORIUS

Tik atvykęs į Kauną, Juozas Žilevičius ėmė rūpintis koncertiniu miesto gyvenimu. Pirmaisiais metais daugiausia jėgų jis atidavė Operos teatro steigimui, siekdamas įkūnyti ilgai puoselėtą svajonę – klasikinės operas išgirsti atliekamas lietuvių kalba. Žilevičius buvo atsakingas už ūkį: ieškojo teatrui orkestrantų, koncertmeisterių, tinkamų repeticijoms patalpų, o artėjant premjerai – rūpino si artistų kostiumais, spektakliams reikalingais baldais, net bilietų, afišų ir programėlių platinimu. 1920 m. gruodžio 31-osios vakarą nuskambėjusi Džiuzepės Verdžio (*Giuseppe Verdi*) opera „Traviata“ buvo pasitikta ovacijomis. Tuo laiku šis pastatymas prilygo žygdarbiui, kurį sunkiausiomis sąlygomis atliko saujelė menui pasiaukojusių žmonių. Žilevičius administratoriaus pareigas ėjo iki 1922 m. pavasario, kai teatras buvo suvalstybintas. Jis matė jo klestėjimo ir sunkmečio laikotarpius, tačiau nei tada, nei vėliau neabejojo operos steigimo būtinumu, niekada nepriekaištavo dėl teatrui išlaikyti skiriamų milijonų, nes buvo tvirtai įsitikinęs, kad kiekvienoje kultūringoje valstybėje opera turi tapti „kasdienine žmogaus sielos duona“ (Žilevičius 1931).

1922 m. gegužės 25 d., generolo Vlado Nagevičiaus paskatintas, Juozas Žilevičius Karo muziejaus sodelyje surengė koncertą ir jį komentavo. Tai buvo bene pirmas atvejis, kai muziką lydėjo profesionalaus muzikologo žodis. Paskui koncertai pasipylė vienas po kito. Sodelyje grojo pučiamųjų orkestras, taip pat Mišos Hofmeklerio vadovaujamas kamerinis ansamblis. Daugiausia skambėjo kamerinė, retkarčiais – ir simfoninė muzika. Per metus tokių koncertų buvo surengta neįtikėtinais daug – apie trisdešimt. Viename jų, skirtame Vasario 16-osios šventei, Žilevičius ne tik kalbėjo apie tos dienos reikšmę lietuvių tautos gyvenime, bet ir pakvietė pasiklausyti programos, sudarytos iš lietuvių kompozitorių kūrinių (Kronika 1923).

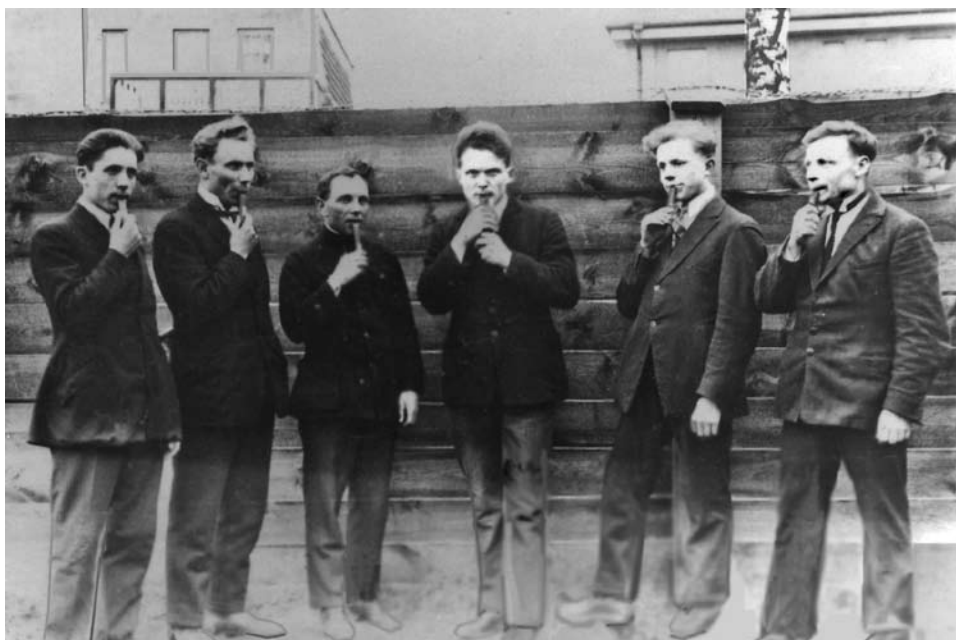
Sėkmingo koncertinio sezono paskatintas, 1923 m. Žilevičius nutarė imtis naujo didžiulio sumanymo – vasarą surengti simfoninių koncertų ciklą. Už asmeniškai iš miesto valdžios pasiskolintus pinigus jis pasisamdė Izaoko Vildmano-Zaidmano vadovaujamą orkestrą ir išsinuomojo Miesto sodą. Žilevičius stengėsi klausytojus supažindinti su įvairių kraštų ir epochų muzikine literatūra, taip pat ir lietuviška, ir net veltui dalijo koncertines programėles. Nors tuo metu lietuviškų simfoninių kūrinių buvo labai mažai, bet tris koncertus iš 32 jis skyrė vien lietuvių kompozitorių kūrybai. Pirmasis lietuviškos simfoninės muzikos koncertas įvyko 1923 m. liepos 27 d. Šią datą Žilevičius laikė viena svarbiausių lietuvių kultūros istorijoje. Koncerte skambėjo ir jo paties sukurta Simfonija (pirmasis tokio žanro lietuviškas kūrinys), pagrįsta lietuvių liaudies dainų intonacijomis, kurią spauda įvertino kaip „lyrinio pobūdžio, turinčią savyje epinio ramumo“ (Presas 1923).

Žilevičius stengėsi, kad koncertais susidomėtų kuo daugiau žmonių, bet jų susirinko ne tiek, kiek buvo tikėtasi. Ypač mažai apsilankė lietuvių. Dėl to buvo patirti didžiuliai finansiniai nuostoliai. Tai vertė Žilevičių ieškoti šios nesėkmės priežasčių ir konstatuoti jaunos valstybės kultūros politikos trūkumus: 1) Lietuvos valdininkai netikslingai naudoja menui skirtus pinigus; 2) valstybinė veikla meno puoselėjimo srityje neturi užgožti privačios iniciatyvos, kuri ypač skatina kultūrinę pažangą; 3) vyriausybė privalo atsakyti rinkti pelno mokesčius iš klasikinės muzikos koncertų organizatorių, nes tie renginiai yra nekomerciniai. Jis taip pat suprato, kad, norint išugdyti lietuvišką publiką, reikia pradėti rūpintis jaunimo muzikiniu auklėjimu.

PEDAGOGIKOS BARUOSE

Juozas Žilevičius, darbuodamasis Švietimo ministerijoje, daug dėmesio skyrė muzikos mokymui. Viena pirmųjų užduočių, kurią jis gavo iš ministro Petro Juodakio ir viceministro Prano Mašiot, buvo parengti muzikos bei dainavimo programą bendrojo lavinimo vidurinėms bei aukštesniosioms mokykloms ir mokytojų seminarijoms. Šį įpareigojimą vykdyti ėmėsi labai apdairiai: pirmiausia susipažino su to meto užsienio šalių panašiomis programomis, bet akiai jų nekopijavo – stengėsi pateikti lietuviškoms mokykloms tinkamą variantą, apimančią muzikos teorijos bei istorijos pagrindus. Nors autorius, parinkdamas tokį mokymo turinį, siekė, kad apie muziką mokinys nusimanytų tiek, kiek ir apie kitus dalykus, tai yra turėjo omenyje tik tai, „kas reikalinga žinoti inteligentui“ (Žilevičius 1924b: 18), tačiau atsirado abejojančiųjų. Nors programą Švietimo ministerija patvirtino tik penkeriems metams, Žilevičius šį sprendimą labai vertino ir pagrįstai manė, kad 1923 metai bus „aukso raidėmis įrašyti, nes buvo padėti pamatai tautos muzikalumui ugdyti“ (Žilevičius 1924g: 89). Beveik tuo pačiu metu jo iniciatyva buvo peržiūrėtas muzikos mokymas pradinėse klasėse ir paskelbta pakoreguota programa (Žilevičius 1924f: 7–8).

Tačiau naująją programą vargiai kas galėjo įgyvendinti – mokyklos buvo labai skurdžios, mokiniai mokydami neįsakydavo, nes jiems nebuvo rašomi pažymiai, o svarbiausia – trūko mokytojų. Todėl Žilevičius pasiūlė 1) mokyklas aprūpinti muzikos instrumentais, 2) išleisti muzikos vadovėlių, 3) organizuoti kursus muzikos mokytojams. Į šį darbą įsitraukė ir pats. 1923 m. liepos mėnesį Kaune jis sukvietė Lietuvos vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų muzikos mokytojus į pirmuosius jiems skirtus kursus naujai programai įsisavinti (Žilevičius 1923c: 293). Be pagrindinių muzikos teorijos bei istorijos dalykų, itin daug dėmesio Žilevičius skyrė folklorui – liaudies muzikos instrumentams, dainų melodijoms ir tekstams, net jų užrašymui (Žilevičius 1924b: 17–19).

Klaipėdos muzikos mokyklos Folkloro būrelio nariai, J. Žilevičiaus mokiniai, skudučiuoja.
Iš kairės: V. Deniušis, K. Baltramiejūnas, J. Narsutis, A. Grišiūnas, J. Novakauskas, A. Liepus

Labai trūkstant metodinių priemonių, Žilevičius pradėjo spausdinti muzikos mokytojams skirtus straipsnius periodinėje spaudoje – *Muzikos almanache*, *Muzikos mene*, *Muzikoje*, *Švietimo darbe*. Ypač vertinga buvo pastarajame žurnale paskelbta straipsnių serija „Daina ir muzika mokykloje“. Pradėjęs nuo muzikos kilmės, jos fiziologinių bei psichologinių savybių aiškinimo, Žilevičius garsų meną išskyrė įvairiose žmonių veiklos srityse ir pabrėžė jo auklėjamąjį vaidmenį. Viena svarbiausių mokymo proceso grandžių jam buvo dainavimas. Iš mokytojų jis griežtai reikalavo grįsti pedagoginį repertuarą vien lietuvių liaudies melodijomis:

Daina išlaikė mums gryną lietuvių kalbą, daina – lietuvių sielos veidrodis, daina – lietuvių būdo bioskopas, daina lietuviui viskas (Žilevičius 1923a: 23).

Tokią jo nuostatą suformavo carinės priespaudos metai, kai mokyklose buvo dainuojamos vien rusiškos dainos ir giedamos stačiatikių giesmės. Todėl 1927 m. pasirodžiusiame pradinėms klasėms skirtame muzikos vadovėlyje, kurį parengė kartu su savo mokiniu Domu Andruliu ir išspausdino už savo pinigus, įdėjo šimtą liaudies dainų. Tiesa, kai kurių melodijų tekstai buvo pakeisti kitų liaudies dainų žodžiais, nes Žilevičius manė, kad „vaikams tinkamų dainelių yra labai nedaug“ (Žilevičius 1927: 3).

Žilevičius ne tik teikė mokytojams naudingų patarimų, bet ir pats dirbo muzikos mokytojo darbą Juozo Naujaliao vadovaujamoje muzikos mokykloje. 1924 m. pradžioje jis net buvo atidaręs privačią studiją, kurioje mokėsi žymių Kauno žmonių atžalos, o tų pačių metų rudenį persikėlė į Klaipėdą dėstyti konservatorijoje teorinius ir istorinius dalykus. Iš pažiūros santūraus būdo, Žilevičius buvo itin veiklus ir atkaklus siekdamas užsibrėžto tikslo, ypač – muzikinio švietimo srityje. Klaipėdoje jis tęsė muzikos mokytojų rengimui skirtus mėnesinius vasaros kursus. Juos buvo numatyta rengti ketverius metus ir klausytojams išduoti pažymėjimus, suteikiančius teisę dėstyti muziką bendrojo lavinimo mokyklose. Tačiau kursai vyko tik 1925–1927 m., nes Švietimo ministerija nutraukė finansavimą, taigi mokytojauti galėjo tik tie, kurie išlaikė baigiamuosius Klaipėdos konservatorijos egzaminus.

Eidamas Klaipėdos konservatorijos direktoriaus pareigas ir besirūpindamas savo auklėtiniais, 1927 m. Žilevičius įsteigė Pedagoginį skyrių. Tuo metu orkestrantams įsitvirtinti Lietuvos muzikiniame gyvenime nebuvo lengva, todėl atsirado nemažai norinčių studijuoti psichologines bei pedagogines disciplinas. Vėliau šį skyrių baigę mokiniai – Jeronimas Kačinskas, Vytautas Marijošius, Juozas Bertulis, Motiejus Budriūnas, Jonas Švedas – sėkmingai mokytojavo. J. Švedas itin uoliai tęsė J. Žilevičiaus pradėtus darbus pedagogikos ir tautinės muzikos puoselėjimo srityse.

CHORINIAME SAJŪDYJE

Pedagoginį darbą Žilevičius glaudžiai siejo su chorine veikla. Jis buvo įsitikinęs, kad ne tik vaikai, bet ir suaugusieji, dainuojantys chore, yra draugiškesni, turi geriau išlavintą estetinį jausmą, taip aršiai nekovoja dėl savo įsitikinimų:

Ten, kur choras plačiai yra išplėtęs savo šaknis ir gyvai veikia, ten jis yra aukštesnis laipsnis moralybės ir gryniasias patentuotas vaistas nuo ištvirkimo ir girtuoklystės (Žilevičius 1923b: 200).

Kaip tik Žilevičiui pirmam ir kilo mintis surengti Kaune dainų šventę. Galiausiai šį sumanymą įgyvendinti jį paskatino 1923 m. Rygoje vykusi Latvijos dainų šventė, kurioje ir jam teko dalyvauti. Grįžęs jis pasidalijo mintimis su ministru Leonu Bistru ir gavo jo sutikimą pradėti parengiamuosius darbus. Pirmiausia Žilevičius paskelbė spaudoje apie ketinimą rengti dainų šventę ir atliko daugelio chorų apklausą, o paskui sušaukė šventės rengimo komiteto posėdį. Jame jis pabrėžė tokio pobūdžio renginių reikšmę, papasakojo, kaip jie yra organizuojami Latvijoje ir Estijoje (Žilevičius 1924a: 1). Posėdžio dalyviai nutarė dainų šventę pavadinti Dainos diena ir surengti ją 1924 m. rugpjūčio 23–25 d. Žilevičiui buvo

pavesta sudaryti techninę komisiją, kuri parinktų tinkamą renginiui vietą, ir parirūpinti chorvedžiams skirtais trumpalaikiais kursais.

Norėdamas susisteminti visų chorvedžių teorines žinias ir suvienodinti jų dirigavimą, žurnale *Muzikos menas* Žilevičius pateikė elementarias dirigavimo schemas (Žilevičius 1924d: 12–15) ir atskiru straipsniu paskelbė taisykles, kurias į Dainos dieną vykstantys chorvedžiai privalėjo žinoti (Žilevičius 1924c: 11–12). Be to, 1924 m. balandžio mėnesį surengė jiems specialius kursus ir praktinius užsiėmimus. Tačiau Dainos dienoje jis dalyvavo jau ne kaip muzikų komiteto narys ar „Dainos“ draugijos pirmininkas (šias pareigas buvo pradėjęs eiti 1924 m. pradžioje), bet kaip klausytojas, nes tuo metu darbavosi Klaipėdoje. Jo idėjos chorinės muzikos puoselėjimo srityje ilgai buvo gyvybingos. Pitarę Žilevičiaus sumanymui, 1928 m. kauniečiai įsteigė Muzikos ir dainos centrą, kuris po ketverių metų buvo perorganizuotas į Lietuvos muzikų ir chorvedžių draugiją, tais pačiais metais palaikė ir jo mintį Kaune surengti antrąją Lietuvos dainų šventę. Kaip dirigentas Žilevičius retai kada pasirodydavo, nes atlikėjo veiklai neturėjo laiko – tik trumpai vadovavo mokyklos mišriam chorui, ypatingomis progomis diriguodavo mokinių vyrų chorui. Kaip tik su pastaruoju kolektyvu jis koncertavo I Mažosios Lietuvos dainų šventėje.

Apsigyvenęs JAV ir pradėjęs dirbuotis kaip vargonininkas ir chorvedys, Žilevičius greitai pastebėjo, kad trūksta organizacijos, buriančios parapinius chorus ir koordinuojančios jų veiklą. Tokios organizacijos reikalingumą jis pirmiausia siejo su lietuvybės puoselėjimu išsivijoje:

Mums, lietuviams, turint virš šimto bažnytinių chorų, pavieniai veikiančių, būtų didelis prasižengimas prieš tautą, jei nesujungtume jų į vieną milžinišką organizaciją kaip kad yra Parapijų chorų sąjunga. <...> Kol skambės lietuviška giesmė ir daina, tol gyvuos lietuviškumas. O kam nerūpi, kad išsivijoje lietuviškumas kuo ilgiau pasilaikytų (Žilevičius 1971: 194).

Jo dėka buvo parengtas Parapijinių chorų sąjungos statutas, kurį 1933 m. patvirtino Kunigų Vienybės seimas. Nuo tada ir prasidėjo daug gyvesnis parapinių chorų judėjimas, buvo pradėtos rengti atskirų provincijų dainų šventės bei gegužinės. Apie chorinės muzikos reikšmę Žilevičius kalbėdavo viešai, ne kartą ta tema pasisakė Amerikos lietuvių vargonininkų sąjungos susirinkimuose ir spaudoje. Jis labai agitavo lietuvius leisti savo vaikus giedoti bažnytiniuose choruose, pabrėždamas šios meninės veiklos ugdomuosius aspektus.

Jau pirmaisiais darbo Elizabete metais Žilevičius ėmėsi iniciatyvos su Naujojo Džersio ir Niujorko valstijų choralais parengti muzikinę programą, skirtą Vytauto Didžiojo mirties 500-osioms metinėms, ir su ja pasirodyti Niujorke, garsiojoje

Karnegio salėje (*Carnegie Hall*). Koncertas įvyko 1930 m. birželio 1 d. ir tapo pačiu įspūdingiausiu to meto lietuvių renginiu. Jame dalyvavo ne tik chorai, bet ir žymūs lietuvių dainininkai. Dirigavo ir vargonais grojo pats Žilevičius. Vytauto Didžiojo minėjimo sąjūdis truko net kelerius metus. Sekdami Žilevičiaus pavyzdžiu į jį įsitraukė ir Čikagos vargonininkų provincija.

Vis dėlto pats masišiausias ir didingiausias lietuvių chorinis sambūris, kuriam buvo rengtasi keletą metų ir kuris negalėjo apsieiti be Žilevičiaus, buvo Lietuvių diena pasaulinėje parodoje Niujorke, įvykusi 1939 m. rugsėjo 10 d.:

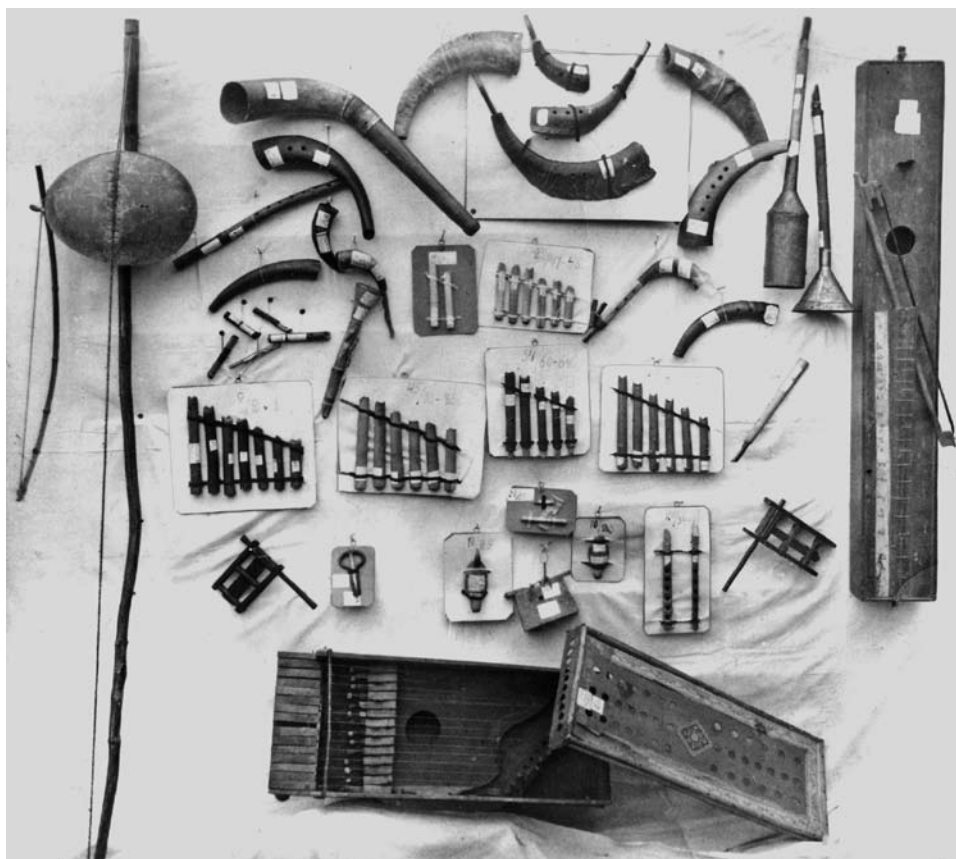
Tai buvo lietuviškos galios vieša demonstracija, kokios nei jaunieji, nei vyresnieji nepamena. Į aikštes ir paviljonus suplaukė amerikiečiai lietuviai iš tolimų ir artimų vietų, atvykę traukiniais, autobusais, automobiliais, net orlaiviais buvo atlėkusių (Reporteris IV 1939: 1–2).

Jungtiniame chore dainavo beveik trys tūkstančiai dainininkų, o jiems dirigavo šventei juos paruošęs Žilevičius. Po šio renginio jis tapo žinomas ne tik Naujojo Džersio bei Niujorko, bet ir visos Amerikos lietuviams.

Žilevičius buvo itin vertinamas kaip chorvedys, lietuviškos muzikos puoselėtojas ir tarp antrosios bangos emigrantų. Todėl kai į JAV sugužėję Antrojo pasaulinio karo pabėgėliai 1956 m. liepos 1 d. Čikagoje surengė JAV ir Kanados lietuvių dainų šventę, jam, kaip garbės dirigentui, savo mostu reikėjo ją pradėti. Deja, dėl garbaus amžiaus nuo septintojo dešimtmečio Žilevičius nutraukė aktyvią chorvedžio veiklą. Išikūręs pas tėvus jėzuitus, jis visą dėmesį skyrė savo archyvo tvarkymui, bet ir toliau rašė apie chorų reikšmę, patarinėjo jų vadovams.

KOLEKCIININKAS IR ARCHYVARAS

Juozas Žilevičius, paskatintas profesoriaus Eduardo Volterio, pradėjo rinkti archeologinę bei etnografinę medžiagą dar jaunystėje. Tai buvo įvairios senienos – Plungės piliakalnyje rasti karoliai, apyrankės, monetos, taip pat liaudies instrumentai, kilmingų žmonių dokumentai, senieji rusiški rubliai. Visus šiuos daiktus jis saugojo kaip privačią kolekciją, kuri, deja, Pirmojo pasaulinio karo metais pražuvo. Studijuodamas Peterburgo konservatorijoje, senose krautuvėse jis pigiai nusipirkdavo vertingų naudotų leidinių. Ypač jį domino literatūra lietuvių muzikinės kultūros klausimais. Pasak Žilevičiaus, jos prisirinko net kelias dideles dėžes, kurias vėliau parvežė į Lietuvą (Žilevičius 1972: 8). Tuo metu jis ką tik buvo apsigyvenęs Kaune ir archyvą laikė nuomojamame bute, tačiau koks buvo to archyvojo statusas ir kiek jis buvo prieinamas visuomenei, žinių nėra. Pats Žilevičius archyvo įkūrimo data laikė 1920 metus.

J. Žilevičiaus lietuvių liaudies muzikos instrumentų kolekcija (apie 1927 m.)

Persikeldamas į Klaipėdą jis pasiėmė ir archyvą. Jį plėsti jam padėjo konservatorijos mokiniai. Mat Žilevičius įsteigė Folkloro būrelį, kurio apmokyti nariai vasarą užrašinėjo liaudies dainas ir rinko muzikos instrumentus. Pastarieji buvo registruojami ir aprašomi jiems skirtoje knygoje. Dainų užrašymo taisyklės, kad visiems būtų prieinamos, Žilevičius paskelbė *Muzikoje*. Per kelerius metus auklėtiniai jam suvežė apie 300 instrumentų ir per 600 liaudies dainų. Oficialus archyvo, tuo metu vadinamo muziejumi, atidarymas įvyko Klaipėdoje 1927 m. birželio 4 d., I Mažosios Lietuvos dainų šventės išvakarėse. Žilevičiaus bute lankytojams buvo paruošta speciali paroda, kurią komentavo jaunieji folkloristai. Didžiausią ekspozicijos dalį sudarė 26 rūšių liaudies muzikos instrumentai, mažesnę – senos knygos, natų leidiniai, kompozitorių rankraščiai. Visi šie eksponatai buvo ne konservatorijos, o Žilevičiaus nuosavybė, todėl jis buvo vadinamas ne tik profesoriumi, bet ir muziejaus direktoriumi. 1929 m., išvykdamas į JAV, Žilevičius instrumentų kolekciją ir kai kuriuos spaudinius paliko saugoti Gargždų kanauninkui Juozui Giniotui, tikėdamasis po kelerių metų grįžti ir unikalų

turtą pasiimti. Deja, sugrižti nepavyko, o instrumentų rinkinys per karą dingo. Išlikusi registracijos knyga ir šiandien byloja apie to meto liaudiškos muzikos atlikėjų instrumentarijų, o dalis jo mokinių Juozo Strolios ir Kleopo Gudavičiaus užrašytų dainų yra saugomos Lietuvių tautosakos rankraštyne (LTR 31, 1626, 1682).

Apsigyvenęs Elizabete, Žilevičius tuojau pat įsitraukė į išeivijos kultūrinį gyvenimą. Vienas pagrindinių jo veiklos barų buvo muzikologinės medžiagos rinkimas, nes archyvo fondus reikėjo kurti beveik iš naujo. Tačiau per trumpą laiką, turėdamas daugiau kaip šimtą pagalbininkų įvairiuose lietuvių telkiniuose, jis sukaupe tiek daug spaudinių, plokštelių, nuotraukų, garso įrašų, kad 1935 m. apie tris tūkstančius eksponatų pasiuntė į Kauną, į Pasaulio lietuvių kongreso rengiamą parodą. Už atliktą milžinišką darbą, padariusį visiems didžiulį įspūdį, Lietuvos prezidento ir buvo apdovanotas minėtuoju Gedimino ordinu. Parodos organizatoriai tikėjosi, kad eksponatai liks Lietuvoje, tačiau Žilevičiui pageidaujant jie buvo jam gražinti. Muzikologijos fondai sparčiai didėjo ir ėmė nebetilpti Žilevičiaus bute, o ir jam, silpstant akims, tvarkyti popierius darėsi vis sunkiau. Surinktos medžiagos jis nekatalogavo, o tik sistemaiškai daliavo į skyrius bei poskyrius. Bet darbo vis tiek buvo labai daug, todėl Žilevičius pradėjo ieškoti žmonių ir organizacijų, galinčių priglausti archyvą ir tinkamai jį prižiūrėti. Pasiūlymų būta iš kelių JAV bibliotekų, bet jie nelabai jį viliojo. Mieliausias širdžiai pasirodė tėvų jėzuitų iš Čikagos kvietimas. Jį ir priėmė. 1960 m. kovo 26 d. Elizabete įvyko iškilmingos Žilevičiaus išleistuvės, o po mėnesio pasirašyta sutartis su jėzuitų atstovu Bruno Markaičiu. Netrukus Žilevičius su 3000 svarų kroviniu, kurį sudarė apie 200 tūkstančių eksponatų, išvažiavo į Čikagą ir ten apsigyveno.

Archyvo medžiagą Čikagoje Žilevičius pertvarkė sudėliodamas ją į aštuonis skyrius: 1) Amerikos lietuviai muzikos garsuose; 2) Muzikų vardynas; 3) Spausdintos gaidos, rankraščiai, fotostatai, nuotraukos; 4) Lietuvių folkloras; 5) Lietuva po 1940 m.; 6) Mišri muzikologija (žurnalai, dokumentai, nuotraukos, plakatai); 7) Pagalbinė muzikologija (knygos įvairiomis kalbomis); 8) Plokštelės, magnetofoninės juostelės, pianolų įrašai, videofilmai. Skyriai dar dalyti į poskyrius. Patys unikaliausi egzemplioriai buvo laikomi specialiuose stenduose po stiklu. Deja, ne visas šis turtas buvo išsaugotas – vieni eksponatai žuvo dėl blogos priežiūros, kai ką pasisavinino nesąžiningi bendradarbiai ar lankytojai.

Nors Žilevičiui ir pavyko sėkmingai įkurdinti archyvą, tačiau išspręsti jo esminių egzistencinių klausimų – nuolatinio pinigų stygiaus ir profesionalių archyvarų stokos – nepajėgė. Išeivijos gyvenimo sąlygomis to padaryti ir nebuvo įmanoma, nors jis dėjo visas pastangas – rinko aukas, samdė pagalbininkus. Kulklių lietuvių bendruomenės organizacijų ir pavienių asmenų aukų neužtekdavo,

todėl Žilevičius gana dažnai archyvo reikmėms skirdavo paskutinius savo pinigus. Vien iki 1960 m. iš asmeninių santaupų jo buvo paaukota apie 5000 JAV dolerių (Prunskis 1960).

Matydamas, kad išeivijoje archyvas neturės ateities, 1960 m. oficialiu raštu Žilevičius padovanojo jį nepriklausomai Lietuvai. Ši valia dar kartą buvo pareikšta 1977 m. jo testamente. Tačiau jai nebuvo lemta išsipildyti. Kai Žilevičius mirė, Lietuva dar tebebuvo okupuota, todėl 1986 m. specialia sutartimi archyvas, sujungtas su Juozo Kreivėno biblioteka, buvo pavadintas J. Žilevičiaus–J. Kreivėno lietuviškos muzikos archyvu ir atiteko Lituanistikos tyrimo ir studijų centrui. Šiuo metu archyvas disponuoja didžiausiais lietuvių muzikologijos fondais, kurie išsamiausiai atspindi lietuvių muzikos istorijos raidą, ypač išeivijoje. Užjūrio lietuviams laikant archyvą neatskiriama jų kultūros istorijos dalimi ir neketinant jo perkelti į Lietuvą, bet kartu ir neturint galimybių sukauptą medžiagą tinkamai saugoti bei tvarkyti, jo ateities klausimas lieka atviras.

KOMPOZITORIUS

Kūrybinį Juozo Žilevičiaus palikimą sudaro apie 400 įvairaus žanro kūrinių – originalios bei harmonizuotos dainos, kamerinės-instrumentinės kompozicijos, operetės, pluoštas bažnytinių opusų. Lietuvių muzikos istorijos tyrinėtojai kūrybos srityje Žilevičių labiausiai vertina kaip pirmosios lietuviškos simfonijos autorių. Liaudiškomis intonacijomis ir klasikine harmonija grįsta jo Simfonia f-moll, parašyta Sankt Peterburge 1919 m. ir po kelerių metų atlikta Kaune, „suvaidino teigiamą vaidmenį priartinant Kauno muzikinę visuomenę prie profesionaliosios muzikos“ (Ambrazas 2009: 454). Deja, karo metais kūrinių partitūra sudegė Šiauliuose. Nelabai sėkmingas ir kamerinių-instrumentinių kompozicijų likimas. Nors jų tik keletas (nonetas, oktetas, kvartetas, pjesės), tačiau jie nėra žinomi. Pjesė „Ilgesys“ keletą kartų skambėjo Kaune, o apie Noneto ir Okteto – pirmųjų šio žanro lietuviškų kūrinių – atlikimą neišliko jokios informacijos. Mišias, mišparus, giesmes ir motetus Žilevičius rašė gyvendamas Amerikoje ir daugiausia juos naudojo praktiniame vargonininko darbe, operetės buvo skirtos išeivijos repertuarui pajvairinti, tačiau nei religiniai, nei sceniniai kūriniai neišplito taip, kaip chorinės dainos. Savo stilistika jos primena Juozo Naujaliao ir Česlovo Sasnausko braižą – pagrįstos klasikine harmonija, pajvairintos polifoniniu audiniu, jų tematika atspindi autoriaus patirtą tėvynės ilgesį ir laisvės troškimą. Dainos „Pabuskim iš miego“, „Čia kraštas liūdnas“, „Vilnius“, „Oi, kad išauštų“, „Laisvės daina“ tapo neatskiriama daugelio chorų repertuaro dalimi.

Ypač išpopuliarėjo daina „Anoj pusėj ežero“, sukurta ir atlikta 1927 m. Klaipėdoje, I Mažosios Lietuvos dainų šventės metu. „Ji padariusi didžiausio įspūdžio,

publikai reikalaujant buvo pakartota ir net pats jos autorius, prof. Žilevičius, iššauktas scenon“ (V. V. 1927). Šis kūrinys ir šiandien žavi plačiu melodingumu, vykusiai pavartotomis polifoninėmis priemonėmis, tembrų ir dinamikos įvairove, besikaitaliojančiais balsų dialogais, meistriškai išryškinta kulminacija ir lyri-
ne atomazga. 1928 m. ją bandė sukritikuoti II Lietuvos dainų šventės rengimo komitetas, kuriam pasirodė, kad daina dvelkia rusiška dvasia. Dėl to Žilevičius piktinosi:

Tai bent vyrai! O tos dainos, kuriose minimas Dunojėlis, aukso triūbelės, vynelis, šilkas, varis ir t. t., irgi nelietuviškos??? Nejuai tie vyrai toliau savo nosies nemato. Pastudijuokite giliau liaudies folklorą visapusei, tuosyk neteks viską, kas tik liaudies sukurta, vadinti rusiška. Nebūkite intriganai – būkite švarūs muzikai! (Žilevičius 1928).

Rašydamas pastaruosius žodžius, jis, matyt, turėjo omenyje tuo metu vykusios konkurencinės kovos tarp Kauno ir Klaipėdos muzikų padarinius. Nors kai kurie kompozitoriai buvo nusistatę prieš šią dainą, bet ji atlaikė laiko išbandymus ir daugelį metų skambėjo Lietuvoje ir Amerikoje.

Vienas stambiausių Žilevičiaus chorinių kūrinių – kantata Vytautui Didžiajam, sukurta jo 500-osioms gimimo metinėms. Nors mėgėjų chorams ji nebuvo lengvai įkandama dėl išplėtos kūrinio formos ir gausios atlikėjų sudėties, tačiau ryžtingesni chorvedžiai imdavosi nelengvo darbo, nes juos žavėjo muzikinė kūrinio architektūra ir patriotinis turinys. Net buvo pripažįstama, kad jei ne Žilevičius, tai Vytauto Didžiojo vardas išsivijoje nebūtų taip išaukštintas (Vidikauskas 1936: 10). Ši kantata įvairiomis progomis buvo atliekama ir Lietuvoje.

Visa Žilevičiaus originali kūryba yra persmelkta liaudiško romantizmo dvasios. Dainų melodijas jis naudodavo instrumentiniuose ir choriniuose kūriniuose, meistriškai jas varijuodamas ir pasiekdamas stiprios išraiškos bei įtaigaus efektyvumo. Kartais nevengdavo sudėtingesnių bei aštresnių harmonijos priemonių, todėl palaikė ir lietuvių modernistinės muzikos kūrėjų (Vytauto Bacevičiaus, Juliaus Gaidelio, Jeronimo Kačinsko) meninius ieškojimus. Žilevičius savęs nelaikė kompozitoriumi. Jis teigė:

Rašau tik tą, kas šiandien reikalinga. Rytojaus dienos kol kas neturiu noro komponuoti – nejuaičiu pašaukimo. Dirbti norisi tik mano pamėgtoje srityje, lietuvių muzikos istorijoje (Kaveckas 1939: 69).

Suvokęs pagrindinę savo, kaip muzikologo, misiją, jis daugiausia ir nuveikė muzikos istorijos ir etnologijos srityse.

MUZIKOLOGAS

Pirmuosius rašinius Žilevičius pradėjo skelbti labai anksti. Jo straipsnelius įvairiomis muzikinio gyvenimo temomis dar prieš Pirmąją pasaulinį karą ir jo metu spausdino *Viltis*, *Šaltinis*, *Garnys*, *Rygos garsas*, *Lietuvių balsas*, o pirmajame nepriklausomos Lietuvos dešimtmetyje – daugelis periodinių leidinių, kaip antai: *Sekmoji diena*, *Lietuva*, *Atspindžiai*, *Skaitymai*, *Gairės*. Jaunasis muzikologas ne tik aptardavo muzikinio gyvenimo įvykius, bet skaitytojus supažindindavo ir su ryškiausiais lietuvių bei užsienio kūrėjais ir atlikėjais. Tuo metu tai buvo pirmieji straipsniai, nagrinėjantys lietuvių muzikos istoriją, tačiau Žilevičius jais nesitenkino. Matydamas, kad trūksta specialios muzikinės spaudos, 1924 m. išleido vienkartinį *Muzikos almanachą* ir kas mėnesį išeinantį *Muzikos meną*, kuris nuo 1925 m. buvo pavadintas *Muzika*. Pastarasis žurnalas buvo populiarus ne tik tarp muzikos mokytojų ir vargonininkų – turėjo kur kas platesnį skaitytojų būrį. Jo leidyba 1926 m. nutrūko tikrai dėl pinigų stygiaus.

Amerikoje Žilevičiui atsirado naujų paskatų ir daugiau laiko muzikologiniams darbams. Kadangi reikėjo supažindinti išėviją su Lietuvos muzikos istorija, o Lietuvos visuomenę – su JAV lietuvių muzikine veikla, todėl sparčiai gausėjo publikuotų rašinių abiejose Atlanto pusėse – *Amerikoje*, *Darbininke*, *Dirvoje*, *Drauge*, *Margutyje*, *Muzikos žiniuose*, *Naujojoje Romuvoje*, *Vaire*, *Židinyje*. Ypač vertingi ir išsamūs buvo jo straipsniai apie Stasį Šimkų, Antaną Vanagaitį, lietuvišką operetę ir operą, muzikinio švietimo raidą ir konservatorijos steigimą Lietuvoje, bažnytinę muziką. Žilevičius ėmėsi ir stambios apimties veikalų – monografijų. Pirmoji (1936) buvo skirta Česlovui Sasnauskui, kurį jis asmeniškai pažinojo ir itin vertino jo kūrybinį palikimą. Knygoje pateikta išsamia biografija ir kūrinių apžvalga daugelį metų rėmėsi vėlesni šio kompozitoriaus kūrybos tyrinėtojai. Antrojoje monografijoje – *Lietuvis vargonininkas išėvijoje* (1971) – autorius įamžino Amerikos lietuvių vargonininkų sąjungos 50-ies metų istoriją, atkreipdamas dėmesį į labai svarbų vargonininko darbą puoselėjant išėvijoje tautinį tapatumą ir lietuvišką muzikinę kultūrą.

Žilevičius bendradarbiavo su muzikos leidinių redaktorais – teikė žinias ne tik lietuviškai periodinei spaudai, bet ir užsienio enciklopedijoms, parašė ir suredagavo dešimtis straipsnių daugiatomei *Lietuvių enciklopedijai*. Dirbant šį darbą jam kilo mintis išleisti stambų leidinį apie muziką, šokį, teatrą ir šiose srityse pasižymėjusius lietuvius. Tačiau silpstant sveikatai apsiribojo vien muzikų vardynu, kurį nedidelėmis dalimis spausdino *Muzikos žinių* prieduose. Šio darbo jis nebaigė, bet, praėjus beveik penkiolikai metų po jo mirties, sukauptos ir naujai surinktės medžiagos pagrindu knygą parengė buvęs Žilevičiaus pagalbininkas – Saulė Jautokaitė ir Kazys Skaisgirys, pavadinę ją *Lietuviai muzikai Vakaruose: Žilevičiaus vardynas* (1999). Šiandien tai pats geriausias tokio pobūdžio informacinis leidinys.

Labai svarbia Žilevičiaus tyrimų sritimi tapo etninė muzika. Paskelbtos jo įžvalgos nepraranda aktualumo iki šiol. Etnomuzikologiniai jo straipsniai yra keleriopo pobūdžio. Vienuose jis skelbė tyrimų medžiagą, kituose aptarė labiausiai lietuvių etninės muzikos srityje pasidarbavusių asmenų veiklą, populiario lietuvių etninę kultūrą išėivijoje ir tarp kitataučių. Pirmajai grupei priklauso išsami studija *Lietuvių liaudies muzikos instrumentai* (1927). Čia jie pirmą kartą buvo sugrupuoti ir susisteminti, o labiausiai paplitę – detalai aprašyti. Šį darbą autoriui pavyko paskelbti ir amerikiečių spaudoje. Tai buvo viena pirmųjų publikacijų anglų kalba (1935) apie lietuvių liaudies muzikos „įrankius“. Bene didžiausią dėmesį Žilevičius skyrė kanklėms. Jis net ketino parengti mokslinę studiją „Mūsų kanklės“, kurios ištraukas išspausdino *Vairas* (1937). Išnagrinėjęs panašaus tipo įvairių tautų instrumentus, Žilevičius padarė svarbią išvadą, kurią patvirtino vėlesnių laikų etnomuzikologai, kad kanklės pirmiausia buvo pastebėtos lietuvių apgyventose žemėse ir tik vėliau aptiktos kaimynų plotuose. Jis pabrėžė, kad „baltai iš niekur kanklių nesiskolino“ (Žilevičius 1957: 443).

Straipsnyje „Martyno Mažvydo giesmės“ (1947) Žilevičius aptarė grigališkojo choralo ir lietuviškų melodijų panašumus, o tyrinėdamas Mažosios Lietuvos muziką, atskleidė specifinius šio krašto dainų bruožus (Žilevičius 1935). Švietėjiško pobūdžio rašiniuose muzikologas neužmiršo pirmojo lietuviškų dainų rinkinio autoriaus Liudviko Rėzos, iškėlė Teodoro Brazio nuopelnus lietuvių liaudies dainai, ypač žavėjosi Adolfo Sabaliausko folkloriniais tyrinėjimais.

Žilevičius muzikologijos baruose dirbo iki pat mirties. Net apakęs diktavo straipsnius jį aplankantiems bičiuliams, o šie juos perduodavo spaudai. Jo nuveiktų darbų reikšmę suvokė ne tik emigracijoje gyvenantys lietuviai, bet ir sovietmečio muzikos veikėjai. Komunistinės ideologijos apologetas profesorius Juozas Gaudrimas pripažino Juozo Žilevičiaus, kaip muzikologijos pradininko, nuopelnus lietuvių kultūrai (Gaudrimas 1981: 8), o žymus muzikos veikėjas išėivijoje Leonardas J. Šimutis, ragindamas surinkti ir išleisti jo raštus ne tik lietuvių, bet ir anglų kalbomis, pagrįstai teigė:

Juozas Žilevičius savo iniciatyva, nepaprastu darbštumu, gausia kūryba, muzikiniais raštais yra įamžinęs savo vardą lietuvių muzikos istorijoje. Ir jo vardas, kaip didžiausio lietuvių muzikologo, turi būti žinomas kiekvienam lietuviui ir visam muzikos pasauliui. Siūlau nepasigailėti pastangų jo darbus ne tik tinkamai įvertinti, bet viską padaryti, kad jie būtų efektingai perteikiami mūsų jaunosios kartoms ir tarnautų joms kaip darbštumo ir kūrybingumo pavyzdys (Šimutis 1973: 9).

BAIGIAMASIS ŽODIS

Juozas Žilevičius nugyveno ilgą ir turiningą gyvenimą. Jo veiklos pradžia sutapo su Lietuvos nepriklausomybės atsikūrimu, kai formavosi valdymo struktūros, steigėsi įvairios organizacijos bei draugijos. Tuomet labai trūko išsilavinusių, darbščių ir tėvynės labai pasiaukojusių žmonių. Toks ir buvo Žilevičius, be atvangos darbavęs Lietuvoje 1920–1928 metais. Jis rūpinosi švietimo, muzikinio ugdymo, koncertinio gyvenimo, meno ir mokslo reikalais – buvo lyg „muzikos kultūros budintis sargas“ (Pakštaitė 1981: 17). Ir naują lietuvišką muzikos rūmą statė ant etninės savivokos pamatų. Meilė lietuviškai dainai, tautinio paveldo puoselėjimas kaip raudona gija nusidriekė per visus jo darbus – pradedant mokymo programomis, koncertiniu repertuaru, archyvo kaupimu, muzikologiniais tyrimais ir baigiant įvairių žanrų kūriniais. Žilevičius į JAV atvyko 1929 m., kai pirmosios lietuvių emigrantų bangos vaikai, kaip tautinės kultūros subjektai, ėmė tirti angliakalbėje Amerikos aplinkoje. Todėl jo rašytinis žodis, liaudiškos intonacijos persmelkta kūryba, muzikinio gyvenimo organizavimas bei koordinavimas, muzikologijos archyvo funkcionavimas palaikė išėivijoje lietuvių daugelį dešimtmečių ir daugiakultūroje aplinkoje ugdė tautinį tapatumą. Taigi Juozo Žilevičiaus atlikti darbai yra ne mažiau svarbūs nei Vinco Kudirkos, Juozo Naujalio, Česlovo Sasnausko ir Miko Petrausko indėlis į lietuvių muzikinę kultūrą.

ŠALTINIAI ir LITERATŪRA

- Ambrazas Algirdas (sud.) 2009. *Lietuvos muzikos istorija*, kn. 2: *Nepriklausomybės metai, 1918–1940*, Vilnius.
- Butkuvienė Anelė 1997. *Lietuvos kultūros istorijos metmenys*, Kaunas.
- Gaudrimas Juozas 1981. „Norisi daug dirbti“, *Kultūros barai*, Nr. 8, p. 8–12.
- Kaveckas Konradas 1939. Juozas Žilevičius, *Muzikos barai*, Nr. 3, p. 67–70.
- Kronika 1923. Kauno kronika, *Laisvė*, vas. 21.
- Pakštaitė Rūta 1981. *Juozo Žilevičiaus įnašas į lietuvių muzikinę kultūrą*, Čikaga; rankraštis saugomas J. Žilevičiaus–J. Kreivėno lietuviškos muzikos archyve.
- Presas Arkadijus 1923. Simfoninis koncertas, *Rytas*, rugs.
- Prunskis Juozas 1960. Mūsų muzikos baruose, *Draugas*, bal. 12.
- Reporteris IV. 1939. 40 000 Pasaulinės parodos Lietuvių dienoj, *Amerika*, rugs. 15.
- V. V. 1927. Mažosios Lietuvos šventė, *Klaipėdos garsas*, birž. 14.
- Šimutis J. Leonardas 1973. *Lituanistinė muzikologija*, lapkr. 19; rankraštis saugomas Klaipėdos universiteto dr. Kazio Pemkaus bibliotekoje.
- Vidikauskas Kazys 1936. Vytauto Didžiojo kantata, *Muzikos žinios*, Nr. 4, p. 8–10.
- Žilevičius Juozas 1923a. Daina ir muzika mokykloje, *Švietimo darbas*, Nr. 1, p. 18–28.
- 1923b. Daina ir muzika mokykloje, *Švietimo darbas*, Nr. 3–4, p. 199–206.
- 1923c. Muzikos kursai vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų mokytojams, *Švietimo darbas*, Nr. 3–4, p. 293.

- 1924a. Dainos diena, *Muzikos menas*, Nr. 2, p. 1–9.
 - 1924b. Daina ir muzika mokykloje, *Muzikos menas*, Nr. 3, p. 17–19.
 - 1924c. Dešimt chorui taisyklių, kurias kiekvienas choro dalyvis privalo žinoti, *Muzikos menas*, Nr. 3, p. 11–12.
 - 1924d. Dirigavimas, *Muzikos menas*, Nr. 3, p. 12–15.
 - 1924e. Mūsų muzikos padėtis Lietuvoje, *Lietuva*, kovo 6, p. 2–4.
 - 1924f. Pradžios mokykloms naujai Švietimo ministerijos peržiūrėta ir patvirtinta programa, *Muzikos menas*, Nr. 8–11, p. 7–8.
 - 1924g. Vidurinė ir aukštesnioji mokyklos ir muzikos dainavimo programos jose, kn.: *Muzikos almanachas*, Kaunas, p. 88–101.
 - 1926. Daina ir muzika mokykloje 1922–1925 m., *Švietimo darbas*, Nr. 4, p. 337–347.
 - 1927. Lietuvių liaudies muzikos instrumentai, *Iliustruotoji Lietuva*, birž. 4.
 - 1928. [J. Žilevičiaus pastabos ant II Lietuvos dainų šventės Muzikų komisijos posėdžio protokolo], kovo 25; dokumentas saugomas J. Žilevičiaus–J. Kreivėno lietuviškos muzikos archyve.
 - 1931. Lietuvos operos 10-ties metų (1920–1930) sukaktuvės, *Garsas*, Nr. 2–3.
 - 1935. Native Lithuanian Music Instruments, in: *The Musical Quarterly*, New York.
 - 1937. Kanklės mitologijoje, legendose ir tautosakoje pas mus ir pas mūsų kaimynus, *Vairas*, Nr. 7–8, p. 340–355.
 - 1940. Docentas prelatas Teodoras Brazys, *Muzikos žinios*, Nr. 12, p. 6–7.
 - 1941. Dr. L. Rėza, *Muzikos žinios*, Nr. 1, p. 2–3.
 - 1943. Sabaliauskas ir mūsų tautosaka, *Muzikos žinios*, Nr. 3, p. 5; Nr. 4, p. 6–8.
 - 1947. Martyno Mažvydo giesmės, *Muzikos žinios*, Nr. 2, p. 3–5.
 - 1957. Kanklės, kn.: *Lietuvių enciklopedija*, t. 10, Boston, p. 440–443.
 - 1958. Mažosios Lietuvos liaudies muzikos bruožai, kn.: *Mažoji Lietuva*, New York, p. 259–282.
 - 1971. *Lietuvis vargonininkas išėivijoje*, Brooklyn.
 - 1972. [Jo autobiografinis pasisakymas 80-ties metų amžiaus proga], *Mūsų žinios*, bal. 9.
- Žilevičius Juozas, Andrulis Domas 1927. *Jaunas dainininkas*, Klaipėda.

The Meaning of Life – Serving the Lithuanian Musical Culture

DANUTĖ PETRAUSKAITĖ

S u m m a r y

Juozas Žilevičius (1891–1985) was an outstanding Lithuanian musician who emigrated from Lithuania to the USA in 1929. Therefore today he is better known as an exile artist. In Soviet times it was not advised to discuss his achievements in different fields of music; thus at present, they are scarcely known. This article is an attempt to survey and evaluate Žilevičius' merits in musical education, training of the music teachers, organizing concert activities and choral movement, nurturing of the ethnic musical culture and the national identity. Žilevičius has laid foundations for music teaching in Lithuania. He was the initiator and organizer of the song festivals in Lithuania and the US, prepared the first music programs for comprehensive schools, wrote numerous articles about the history of Lithuanian music, published musical journals, and composed the first Lithuanian Symphony, Nonet, and Octet. However, his choral songs were the most popular. Žilevičius thought of himself not as of a composer, but as of a music researcher. Among the greatest merits of Žilevičius, establishing of the Musicological Archives, a significant part of which comprised a collection

of Lithuanian folk musical instruments, could be mentioned. After his first archive was destroyed in Lithuania during World War II, he rebuilt it in the US. Ethnomusicological activities of Žilevičius consisted of his research into the Lithuanian folk musical instruments and songs. He was among the pioneer creators and fosterers of the national musical culture both in Lithuania and in exile.

Gauta 2011-03-25